

Døde Jesus for alle - eller kun for de forudbestemte? - til drøftelsen om universel eller målrettet forsoning

Af førsteamanuensis ph.d. Carsten Elmelund Petersen
Fjellhaug International University College, København
cep@dbi.edu

Resumé: Jesu død står centralt i kristendommen. Uden Jesu død på korset var det ikke muligt, at Gud kunne tilgive synder. Men døde Jesus for alle, eller døde han blot for de udvalgte, dvs. for dem, som Gud havde forudbestemt fra evighed af? Det spørgsmål er der uenighed om blandt kristne. Begge parter søger støtte i bibeltekster. Men er det kun bibeltekster, der har ført til to forskellige tolkninger? For at spørgsmålet kan besvares må bibelteologiske, teologihistoriske og systematiske vinkler på sagen trækkes frem med særligt fokus på udtrykket ”de udvalgte”. Når reformerte mener, at Jesus kun døde for de udvalgte, så forudsætter de en forudbestemmelseslære. I bibelteksterne har begrebet ”de udvalgte” to betydninger, der ikke må forveksles. Den første betydning af ”de udvalgte” handler om dem, der her i tiden var udvalgt til tjeneste for Gud og Guds folk. Mange af disse endte i frafald. Den anden betydning af ”de udvalgte” er de mennesker, der på den yderste dag viser sig her i tiden at have sat deres lid til Jesus Kristus. Det er dem, som er udvalgt i Kristus. Det er en kategorial udvælgelse ”i Kristus” og ikke en personlig individuel udvælgelse, hvor nogle fra evighed er udvalgt til fortabelse, og som Jesus derfor ikke døde for. Artiklen argumenterer for universel forsoning, at Jesus døde for at sone alle menneskers synder, og at den individuelle tilegnelse af frelsen sker ved retfærdiggørelse af tro.

Nøgleord: Universel forsoning – målrettet forsoning – de udvalgte – frelse – fortabelse

Indledning

I de bibelske tekster er der en spænding mellem Guds universelle frelsesvilje og de mange udsagn, der viser, at Jesus Kristus vil foretage en evig adskillelse af de frelste og de fortabte, når han kommer igen for at dømme levende og døde. Når Gud af hjertet ønsker at frelse, er det en smerte, at så mange mennesker afviser Jesus Kristus som deres herre og frelser.

I denne problemstilling findes et spørgsmål, som nogle er optaget af, nemlig rækkevidden af Jesu død.¹ Døde Jesus for at skaffe soning for alle menneskers synder, eller døde han kun for de udvalgte; dem, som Gud fra evighed havde forudbestemt til frelse? Efter luthersk opfattelse skal Jesu død tolkes som en universel forsoning, og den individuelle tilegnelse af frelsen sker ved retfærdiggørelse af tro. Dermed er forskellen på tro og vantro afgørende for evig frelse eller evig fortabelse. Efter reformert opfattelse døde Jesus for at skaffe soning for de udvalgte synder. Deri ligger en begrænset forsoning eller målrettet forsoning for de udvalgte. Forskellen på frelse og fortabelse ligger dermed gemt i Guds forudbestemmelse.

I det følgende vil problemstillingen blive drøftet fra forskellige vinkler. For at nå frem til et svar må bibelteologiske, teologihistoriske og systematiske vinkler på sagen trækkes frem med særligt fokus på begrebet ”de udvalgte”. Da der foreligger en dansk bog, som agiterer for målrettet forsoning, vil diskussionen med denne føres sidst i denne artikel.

Begrebsdefinitioner

Det er nødvendigt at definere begreberne; de kaldede og de udvalgte. Det er centrale begreber i bibelteksterne og begrebet ”de udvalgte” har to betydninger, som ikke må blandes sammen.

De kaldede er principielt alle mennesker. I kraft af den almene åbenbaring (Rom 1:19-20), er alle mennesker kaldet til at leve et liv i ansvar overfor Gud, og når de ikke gør det, så er de ifølge Paulus uden undskyldning. I kraft af den særlige åbenbaring er mennesker overalt kaldede. Guds handlinger med Israel i den gamle pagt var et vidnesbyrd for de omkringboende folkeslag. I kirkehistorisk tid går vidnesbyrdet om frelse ved tro på Jesus Kristus ud via kirken, evangelisationen og mission, der sigter på at nå verdens ende. I princippet er alle kaldede i kraft af Guds universelle frelsesvilje.

Begrebet ”de udvalgte” har to betydninger i bibelteksterne. De må ikke forveksles. Den første betydning af ”de udvalgte” handler om dem, der her i tiden var udvalgt til tjeneste for Gud og Guds folk. Det er en individuel udvælgelse. De blev udvalgt til at udføre en opgave enten i gammeltestamentlig tid, i nytestamentlig tid eller i kirkehistorisk tid. De blev udvalgt til tjeneste. Mange af disse endte i frafald. Saul blev udvalgt og salvet til en meget vigtig opgave i Guds folks historie, men han vendte Gud ryggen. Judas Iskariot var udvalgt til en vigtig opgave i frelseshistorien, men han vendte Jesus ryggen. I kirkehistorisk tid er mange blevet udvalgt til opgaver, men har svigtet Jesus Kristus, kirken og missionen.

Den anden betydning af ”de udvalgte” er de mennesker, der på den yderste dag viser sig her i tiden at have sat deres lid til Jesus Kristus. Det er dem, som er udvalgt i Kristus. De er i kraft af troen udvalgt til evig frelse og salighed. Det er en kategorial udvælgelse ”i Kristus”. Det er dem, som tror på Jesus Kristus, der er udvalgt til evig salighed (Efes 1:3-4). Det er derfor ikke en personlig individuel udvælgelse, hvor nogle fra evighed er udvalgt til frelse, og som Jesus derfor døde for, mens andre er

¹ I efteråret 2017 viste en gruppe studenter interesse for problemstillingen, da vi gennemførte kurset *Jesus Kristus i Bibelen, bekjendelse og kontekst* ved Fjellhaug International University College Copenhagen.

udvalgt til fortabelse, og som Jesus derfor ikke døde for. Når reformerte lærer begrænset forsoning, så skyldes det, at de forudsætter en individuel, personlig udvælgelse.

Den individuelle personlige udvælgelse til opgaver og tjeneste her i tiden er ikke det samme som udvælgelsen ”i Kristus”, som er troens kategori til evig salighed. Skal debatten med de reformerte give mening er det vigtigt, at man ikke blander disse begreber. Det sker eksempelvis, når de reformerte siger, at frafald ikke kan finde sted. Det er en udfordring at forstå bibelteksterne, derfor er begrebssondringerne vigtige.

Spændingen i bibelteksterne

Centralt i problemstillingen står spørgsmålet: Hvem er de udvalgte ifølge bibelteksterne? Udsagnet: ”Mange er kaldede, men få er udvalgte” viser, hvor spændingsfyldt emnet er. Det er fra lignelsen om kongesønnens bryllup (Matt 22:1-14). Den ender med, at kongen finder en person blandt gæsterne, som ikke har bryllupsklæder på: ”Han spurgte ham: Min ven, hvordan er du kommet ind uden bryllupsklæder? Men han tav. Da sagde kongen til sine tjenere: Bind hænder og fødder på ham og kast ham ud i mørket udenfor. Der skal der være gråd og tænderskæren. Thi mange er kaldet, men få er udvalgt” (Matt 22:12-14). Når udtrykket lyder ”at mange er kaldede”, så er det udtryk for, at alle er kaldede. Samme udtryksmåde finder vi andre steder hos Mattæus, at Jesu blod udgydes for mange til syndernes forladelse (Matt 26:28). Det er formuleret sådan hos Mattæus, der udvider perspektivet fra Israels folk i GT til hele jordens befolkning i NT.

Kongen i lignelsen er Gud, og kongesønnen er Jesus. Himmeriget må ikke forveksles med himmelen. Himmeriget er det ord, som Mattæus bruger, hvor de andre evangelister bruger ordet Guds rige. Himmeriget er allerede her på jorden, hvor Gud og Jesus kommer os nær med sit ord i troens fællesskab. Himmeriget kom med Jesus, men det er usynligt, hvem der er sandt troende, og hvem der er hyklere iblandt de troende. Himmeriget var til stede i og med Jesu person, hans forkyndelse og hans under. Himmeriget fortsætter efter Jesu genkomst og ind i evigheden. Det evige liv begynder, når man kommer til tro på Jesus, og derfor tror vi på et liv både før og efter døden. Kongesønnens bryllup er udtryk for foreningen mellem Jesus Kristus og hele hans menighed, som efter hans genkomst skal være sammen med ham i evighed i kærlighed, fred og glæde.

Lignelsen vidner om Kongens enorme kærlighed.. Tre gange sender han tjenere ud for at indbyde gæster til bryllupsfesten. Men gæsterne gider ikke komme. Da tjenerne anden gang er ude for at byde folk ind til festen, slår de tjenerne, mishandler dem og slår dem ihjel. ”De indbudte var ikke værdige”, siger kongen (Matt 22:8). ”Gå derfor helt ud, hvor vejene ender, og indbyd, hvem som helst I finder, til brylluppet”, udbryder han (Matt 22:9). Så går tjenerne ud i udkantsverdenen og inviterer ”både onde og gode, og bryllupssalen blev fuld af gæster” (Matt 22:10).

Gud ville frelse, men mange af de kaldede ville ikke frelses. Hvad med de udvalgte?

I lignelsen om vinbønderne slår vinbønderne tjenerne ihjel, og til sidst slår de arvingen ihjel (Matt 21:33-46). Det er et billede på Guds udvalgte folk Israel, der forkastede Jesus og slog ham ihjel. Jesus fortæller denne og flere andre lignelser som en dom over lederne i Guds *udvalgte* folk Israel i Jesu

samtid. De var udvalgte, men de afviste indbydelsen, og dermed viste de, at de ikke var værdige. Derfor kom de under dom.

Det er ikke alle, der er med i den kristne menighed, som når frem til festen i det evige Guds rige. Nogle har ikke bryllupsklædningen på. Gud ser dét, som vi ikke kan se, og han ser dybt ind i vores hjerter, om der er tro eller vantro.²

I lignelsen om de ti brudejomfruer er den sørgelige kendsgerning, at de fem ikke havde olie på lampen, og derfor ikke kommer med til festen i det endelige og evige Guds rige (Matt 25:1-13). Der er forskel på evig frelse og evig fortabelse. I denne verden er der en udvalgt skare, men ikke alle de udvalgte når frem til evig salighed (Matt 7:21-23).

Jesus kom til Guds udvalgte folk. De var kaldet til tjeneste, men mange svigtede. De tog ikke imod ham, og fordi de forkastede ham, måtte han udtale dom over dem. De fik dermed ikke del i den evige udvælgelse til frelse.

Kan de udvalgte føres vild?

Spørgsmålet er så: Er det forudbestemt af Gud, hvem der frelses, og hvem der fortabes? Eller kan vi selv påvirke ved vores valg og ansvar?

Mellem lignelsen om kongesønnens bryllup og lignelsen om de 10 brudejomfruer siger Jesus noget om de udvalgte til disciplene i Oliebjergetalen i Matt 24. Det er vigtige ord, som han siger til sine disciple i bevidstheden om, at der er få dage/timer til, at han skal tages til fange og lide og dø. Han siger: ”Hvis nogen da siger til jer: Se, her er Kristus! eller: Her er han! så tro det ikke; for der skal fremstå falske kristus'er og falske profeter, og de skal gøre store tegn og undere for om muligt at føre selv *de udvalgte vild*” (Matt 24:23-24). Israels udvalgte folk levede i frafald, kun en rest nåede frelse.

De udvalgte kan blive ført vild og gå glip af det, Gud havde som mål. Mange var udvalgt og kaldet. Bibelteksterne bruger begrebet ”udvalgt” og ”udvælgelse” også til at beskrive de mennesker, som Gud udvalgte til at føre sin frelsesplan igennem her i verden gennem mennesker i tjeneste. Gud udvalgte Abraham, Isak, Jakob og hans 12 sønner. Gud udvalgte Saul, David og Salomo osv. Gud udvalgte Judas Iskariot, Peter, Johannes og de andre disciple. Saul, Judas og farisæerne var alle blandt de udvalgte, som mistede Guds frelse, og som derfor er advarende eksempler. Saul var Guds udvalgte redskab, men han valgte en anden vej i sin egenrådighed. Saul valgte at være blødsøden, hvor Gud gennem profeten Samuel havde pålagt ham at være hård og kontant (1 Sam 15:1-9). Det førte til et opgør (1 Sam 15:11-26) og yderligere forfald hos Saul (1 Sam 28:4-25). Hele Israel var udvalgt, men de svigtede. De dyrkede andre guder, og af de 12 stammer var det kun en rest, som omvendte sig af hjertet (Esaj 10:20-21, 28:5, 37:31-32, Rom 9:27, 11:5). De 12 disciple var udvalgt, og der var netop 12 ligesom antallet af stammer i GT. Judas Iskariot var udvalgt, men han valgte at svindle med

² Reformatorerne understregede, at i Guds kirke er der hyklere med henvisning til Matt 23:2-3 (*Confessio Augustana* artikel VIII) Jens Olav Mæland (red.), *Konkordieboken* (Oslo: Lunde Forlag 1985), 32.

pengene undervejs i de tre år, han var sammen med Jesus (Joh 12:4-6). Gennem sit vedholdende liv i konkret synd beredte han vej for Satan i sit eget liv (Luk 22:3), og da det endelig gjaldt, valgte han at forråde Jesus for 30 sølvpenge.

At tilhøre Guds udvalgte, Israels folk eller den kristne menighed, er ikke ensbetydende med at gå på frelsens vej. Der er adskillige eksempler i både GT og NT, hvor personer hører til flokken, men som bevidst og viljestyret lever i åben modstrid med Guds vilje. Det er tilfældet med Akan (Josva 7:1-26) og Gehazi (2 Kong 5:20-27). I tilfældet med Hofni og Pinehas, Elis to sønner, udnyttede de deres position i Guds helligdom. De viste foragt for det hellige, de berigede sig personligt, de udnyttede andre personer seksuelt, og de forbandede Gud (1 Sam 2:12-34, 3:13). De blev advaret, men valgte egenrådighedens vej. De var udvalgt til præstetjeneste, men tjenesten blev taget fra deres slægt, fordi de var ulydige (1 Sam 2:30). Eksemplerne viser, at hos Gud er der ikke en uendelig kvajekvote. De var ulydige og Gud så det, og det fik konsekvenser. "Herren havde besluttet, at de skulle dø" (1 Sam 2:25). I NT ser vi Ananias og Safira, at de havde "løjet for Helligånden" (ApG 5:1-11). Deres forseelse var at fremstille sig som offervillige kristne i menighedens midte, men samtidig manifestere egenrådighed og tillige forsøge at dække over det med løgne. De domme, som de nævnte bibelske personer, blev ramt af, er punktmanifestationer af den dom, som vil ramme alle, der med løgn og manipulation har tilsidesat Guds vilje. Det værste er, at de nævnte tilfælde hørte til skaren af Guds udvalgte folk.

Gud skabte af kærlighed, og han har givet os livet af kærlighed. Af kærlighed sendte han sin Søn, Jesus Kristus, som ofrede sit liv som straf for alle menneskers synder på korset. "For at enhver, som tror på ham, ikke skal fortabes, men have evigt liv" (Joh 3:16). Men Gud vil i den endelige dom lade en del af menneskeheden gå fortabt. Er det, fordi Gud er ond? Nej, det er, fordi Gud er retfærdig! I GT læser vi salmistens bekendelse: "Du er god, og du handler godt, lær mig dine love!" (Salme 119,68). I NT læser vi, at Gud ikke frister nogen og selv fristes han ikke (Jak 1:13). "Alle gode og fuldkomne gaver kommer ned fra oven, fra lysenes fader", skriver Jakob (Jak 1,17). Gud er god og kærlig, men han er også retfærdig, og må behandle dem retfærdigt, der afviser Jesus og Guds gode vilje og ledelse.

Gud har sendt sin søn, sit enebarn til verden, og han opfyldte Guds lov stedfortrædende for os og han led den stedfortrædende død og tog straffen på sig for alle vores synder. Og det siger mange mennesker nej tak til at modtage og lade deres liv præge af. Det er en meget uretfærdig reaktion imod Guds store gave. Gud er retfærdig i sin reaktion, når de har afslået en så stor mulighed i betragtning af, hvad Jesus ofrede for at frelse.

Gud ville frelse, men de ville ikke frelses

Jesus siger i Oliebjergetalen til Guds udvalgte folk: "Jerusalem, Jerusalem! du, som slår profeterne ihjel og stener dem, der er sendt til dig. Hvor ofte ville jeg ikke samle dine børn, som en høne samler sine kyllinger under vingerne, men I ville ikke" (Matt 23:37). Og profeten Esajas sagde til folket på Guds vegne: "Dagen lang rakte jeg hænderne ud imod et genstridigt folk, som følger en vej, der ikke

er god, efter deres egne planer; et folk, der ustandseligt krænker mig op i mit åbne ansigt. De ofrer i haverne og tænder offerild på teglsten” (Esaj 65:2-3).

Gud ville frelse, men de ville ikke frelses.

Disse to sidstnævnte skriftsteder sætter ord på paradokset. Hvis et menneske frelses, skyldes det Guds frelsesvilje, men hvis et menneske fortabes, så skyldes det menneskets egen uvilje mod Gud. Teksterne vidner ikke om, at Gud har udvalgt nogle til fortabelse ej heller kanaanæerne. Når de kom under dom, skyldtes det deres alvorlige afgudsdyrkelse. Den var så slem, at de ofrede børn til deres afguder (5 Mos 12:29-31). Adskillige i Israel antog kanaanæernes afgudsdyrkelse og kom under samme dom (f.eks. 2 Krøn 33:6).

Gud har overalt i skaberværket efterladt vidnesbyrd om sig selv som Skaber. Skaberværket vidner om vores ophav, Gud. Hvad har mennesket gjort ved de vidnesbyrd? Forvrænget det til ateisme eller afgudsdyrkelse. De undertrykker sandheden med uretfærdighed (Rom 1:18). Mennesker brugte ikke den naturlige åbenbaring i skaberværket og naturens orden til at søge Skaberen (Rom 1:19-23). De er uden undskyldning, fordi der var en naturlig åbenbaring (Rom 1:20). De brugte ikke samvittigheden og fornuften til at søge efter den Gud, der har indlagt en etisk orden i menneskelivet (Rom 2,14-15). De misbrugte Guds vidnesbyrd i samvittigheden, i fornuften, i skaberværket og i historien til egoisme, egenrådighed, ateisme eller afgudsdyrkelse.

Når Gud holder dom, vil han dømme retfærdigt efter det mål af åbenbaring, som den enkelte har fået. Alle har fået et minimum af åbenbaring gennem den naturlige lov (Rom 1 og 2). Israels folk fik loven åbenbaret og dermed et langt større lys: ”De, som har syndet uden loven, vil også gå fortabt uden loven. Og de, som har syndet under loven, vil blive dømt efter loven” (Rom 2:12-13).

Gud dømmer retfærdigt

Ingen kan frelse sig selv. ”Og er det ved nåde, er det ikke længere af gerninger; ellers ville nåden jo ikke længere være nåde” (Rom 11:6). Gud frelser af nåde, ved tro, på grundlag af Kristi død og opstandelse. Efter de lutherske principper; sola gratia, sola fide, solus Christus.

Vi har ikke selv vilje til at vælge frelsen til, da vores vilje er trælunden. Det er Gud, der giver troen som en ren gave. Ingen kan frelse sig selv eller bidrage til frelsen. Men man kan vælge frelsen fra ved at fravælge de midler Ordet og sakramenterne, hvorigennem Gud skaber, nærer og bevarer troen. Gud griber ind til frelse, men han tvinger ingen. Vi har samme mulighed som Adam og Eva, at vi kan vælge vejen væk fra Gud.

Melanchthon understreger, at arvesynden er mistillid til Gud og ondt begær. Synden har ”sitt opphav i de ondes, dvs djevelens og de ugudeliges vilje”.³ Han tilføjer: ”For de ugudelige blir regert av

³ Den augsburgske Bekendelse, artikel II om arvesynden og artikel XIX om syndens ophav (Mæland, *Konkordieboken*, 29-30 og 36.

djevelen og er hans fanger, de blir ikke regjert av Kristi Ånd”.⁴ Gud hjelper ikke til med at vælge det onde og at gøre det onde.

Paradokset i spørgsmålet om frelse og fortabelse ligger ikke i mennesket – at det er menneskets afgørelse, om det frelses eller fortages. Det ligger ej heller alene i Gud, således at Gud har bestemt nogle til frelse og andre til fortabelse. I ingen af de to tilfælde er der tale om et reelt paradoks. Løsningen er, at hvis et menneske frelses, skyldes det Guds frelsesindgreb, og hvis et menneske fortages, skyldes det menneskets egen synd, vantro og uvilje mod Gud og Jesus Kristus.

Gud er retfærdig, hvis han lod alle gå fortabt. Det er, fordi alle har syndet (Rom 3:1-31), og syndens erfaringsmæssige bevis er, at alle dør: ”Derfor: Synden kom ind i verden ved ét menneske, og ved synden døden, og sådan kom døden til alle mennesker, fordi alle syndede” (Rom 5:12). Som nævnt tilhører ikke alle fra Israel det ægte Israel (Rom 9:6-7). Nogle hedninger brugte muligheden, da den bød sig. Der er en række personer nævnt i GT, Mattæus og Apostlenes Gerninger, som ikke var i den udvælgelseslinje, som begyndte med Abraham, og som fulgte med Israels 12 stammer, men som alligevel fandt ind i frelsens fællesskab. De så frelsens mulighed, som blev givet dem, og de afviste den ikke: Melkizedek, præst for Gud den Højeste Skaberen af himmel og jord (1 Mos 14:18-22), Jetro midjanitten, Moses svigerfar (1 Mos 18:1-27), Asenat, Josefs ægyptiske hustru (1 Mos 41:45), skøgen Rahab fra Jeriko (Josva 6:24), en af Faraos døtre ved navn Bitja, der vandrede ud af Ægypten sammen med Israels folk (1 Krøn 4:18), moabitten Ruth (Ruth 1:4), hittitten Urias, et af de frommeste og mest retlinede mennesker i GT (2 Sam 11:6-24), Batseba var muligvis hittit, for hun var gift med hittitten Urias,⁵ Naaman, aramæer, syrer (2 Kong 5:1-14, Luk 4:27), enken i Sarepta (mellem Tyrus og Sidon i Libanon) (1 Kong 17), indbyggerne i Nineve (Jonas 3:5-10), nubieren Ebed-Melek (Jer 39:16), de tre vise mænd (Matt 2:1-12), en romersk officer (Matt 8:5-13), en kanaanæisk kvinde (Matt 15:21-28) – ja selv helt fremme i Apostlenes Gerninger kan vi læse om en romersk officer, der var uden for de 12 stammer, der udgjorde Guds udvalgte folk. Han hed Cornelius, og han var officer i Cæsarea (ApG 10:1-2). Det var i hans hjem, at den første prædiken blev holdt for en flok hedninger (ApG 10:34ff).

Dette viser en vigtig side ved begrebet ”de udvalgte”. Det viser dobbeltheden. De nævnte personer var uden for det folk, som Gud havde udvalgt sig til tjeneste i den tidsalder. Men ved tro fandt de ind i den kategori af mennesker, der får evig salighed.

Kategorial udvælgelse i Kristus

Begrebet ”de udvalgte” er ikke en entydig størrelse i Bibelen. Mange er kaldede, men få er udvalgte. Vi finder som nævnt i de bibelske skrifter utallige eksempler på mennesker, der blev udvalgt til tjeneste for Gud, nogle meget personligt, f.eks. Jeremias og Paulus (Jer 1:5, Gal 1:15). Paulus vidste, at han kunne blive frafalden og blive forkastet af Gud, derfor satsede han alt, og gav afkald på det, som kunne hindre ham (1 Kor 9:29). Mange af dem, som var udvalgt til tjeneste, mistede frelsen. De

⁴ Apologien for Den augsburgske bekendelse VII og VIII (Mæland, *Konkordiebogen*, 130).

⁵ Rahab, Ruth og Urias’ hustru er nævnt i Jesu slægtstavle i Matt 1:1-17 jf. Kenneth E. Bailey, *Jesus set med mellemøstlige øjne: Studier i evangeliernes kulturelle kontekst*, Bind 1 (Fredericia: Kolon/Credo 2009), 40-41.

udvalgte kan føres vild. Udvælgelsen til tjeneste kan være personlig og individuel, men udvælgelsen til frelse er kategorial.

En række skriftsteder underbygger tanken om Guds almene frelsesvilje (Matt 18:12-14, 1 Tim 2:3-4, 2 Pet 3:9-10). Jesus Kristus blev givet som "løsesum for alle", ikke kun for de udvalgte (1 Tim 2:6). I Bibelen finder vi udsagn om udvælgelsen i Kristus. Troen på Kristus gør en forskel. Der er ikke tale om en individuel, personlig udvælgelse som hos Calvin, men derimod en kategorial udvælgelsestanke. Troens folk er udvalgt til frelse, mens vantroens folk er forudbestemt til fortabelse. Mennesker er i dette liv sat i en situation, hvor Guds frelse er tilgængelig gennem nådemidlerne. Mange mennesker fravælger de midler, som Gud bruger til at frelse med. Derfor har de ikke mulighed for at blive retfærdiggjort af tro.

Det understreges, at det er i Kristus, at troens folk er udvalgt til evig frelse: "For før verden blev grundlagt, har Gud i ham udvalgt os til at stå hellige og uden fejl for hans ansigt i kærlighed. I sin gode vilje forudbestemte han os til barnekår hos sig ved Jesus Kristus til lov og pris for hans nådes herlighed, som han har skænket os i sin elskede søn" (Efes 1:4-6). Paulus nævner ikke navne, men omtaler "vi", altså os, der tror. Det er gennem udvælgelsen i Kristus, at der er frelse (Efes 1:7-12). Paulus bruger begreberne kaldelse (2 Tim 1:9) og udvælgelse (2 Tim 2:10-13) synonymt for at modtage frelsen i Jesus Kristus.

Fempunktsalvinisme

I dag er debatten om målrettet forsoning eller universel forsoning præget af reformert inspiration. Calvinister har fem uopgivelige synspunkter. De lærer fempunktsalvinisme: TULIP:

T = Total Depravity = totalt syndefordærv.

U = Unconditional Election = ubetinget udvælgelse

L = Limited Atonement = begrænset forsoning

I = Irresistible Grace = uimodståelig nåde

P = Perseverance of the Saints = bevarelse af de hellige fra frafald

Lutherske kristne har næppe de store problemer med det totale syndefordærv. Dette fordærv er både arvesynd, driftsmæssige dispositioner, ondt begær og konkrete handlingssynder. Calvinisternes TULIP understreger totalt syndefordærv, men hvordan kan syndefordærvet være totalt, hvis ikke det kan ødelægge et godt gudsforhold? Er det bare et princip, en talemåde? Eller er syndefordærvet en dynamisk magt, der altid truer? Synden og kødets onde drift er ikke et princip, men en virkelig magt, der kan ødelægge et menneskes liv, gudsforhold og evige frelse. Bespottelse af Helligånden (Luk 12:10) er den vedvarende modstand mod Guds Ånd, som Israel også begik (Esaj 63:10). David var bevidst om, at Guds Ånd kunne trække sig bort fra et menneske, der lever i synd (Sl 51:13b). Paulus advarer også imod at leve i konkrete synder, som en af de måder, hvorpå et menneske kan modstå Guds ånd (Efes 4:30 og 1 Tess 4:7). Som nævnt er Ananias og Safira eksempler på det (ApG 5:1-11).

Hvorfor kalder Jesus med kærlighed på mennesker, hvis nåden er uimodståelig? Hvorfor er der mange advarsler i Bibelen imod frafaldets risiko, hvis de udvalgte ikke kan falde fra? Jesus var fyldt med sorg over Jerusalem efter de sidste opgør med farisæerne og med jødernes religiøse ledere. Han tog disciplene med ud på Oliebjerget og inden han blev taget til fange og korsfæstet, så han ind mod byen og sagde: "Jerusalem, Jerusalem! du, som slår profeterne ihjel og stener dem, der er sendt til dig. Hvor ofte ville jeg ikke samle dine børn, som en høne samler sine kyllinger under vingerne, men I ville ikke" (Matt 23:37). Gud og Jesus ville frelse, men de var afvisende. Gud ville dem ikke ondt. Han havde givet dem muligheder og privilegier som sit udvalgte folk.

Bibelen taler om frafald (Hebr 6:4-7) og bruger de frafaldne i Israel som advarende eksempler (Hebr 3:12-15). De blev frelst ud af Ægyptens trældom, men mange blev afgudsdyrkere og blev slået ned i ørkenen (1 Kor 10:1-7). Jesus forudsiger, at frafald vil finde sted (Matt 24:8-11).

Ingen personsanseelse og forskelsbehandling hos Gud

Det er et anslag mod den bibelske opfattelse af Guds almene frelsesvilje, når calvinisterne siger, at Jesus kun døde for de udvalgte. Den ubetingede udvælgelse kombineret med målrettet forsoning støder an imod den bibelske grundtanke, at der ikke er personsanseelse hos Gud.

Der er folk i teologiens historie f.eks. Gottschalk i 800-tallet og Calvin i 1500-tallet, der har lært dobbelt forudbestemmelse; at nogle er forudbestemt til frelse, mens andre er forudbestemt til fortabelse.⁶ Esau, Farao, Kong Saul og disciplen Judas og andre var forudbestemt af Gud til fortabelse, mens Jakob, Moses, Kong David og disciplen Peter og andre var forudbestemt til frelse. Påstanden om, at der er dobbelt forudbestemmelse, er en efterrationalisering. Intet i bibelteksterne siger, at en gruppe af konkrete personer er forudbestemt til frelse og en anden er forudbestemt til fortabelse. Alle er i princippet forudbestemt til fortabelse, fordi de følger den synd, der har ramt menneskeslægten kollektivt.

Den første prædiken for en flok hedninger begyndte sådan: "Så tog Peter ordet og sagde: »Nu forstår jeg, at Gud ikke gør forskel på nogen, men at han i et hvilket som helst folk tager imod den, der frygter ham og øver retfærdighed" (ApG 10:34-35). I Cornelius' hus gik det op for ham, at evangeliet også var for hedninger. Evangeliet er et frelsestilbud for alle. Det er en grundlæggende bibelsk tanke, at Gud ikke viser personsanseelse og forskelsbehandling jf. GT: 5 Mos 10,17; 2 Krøn 19,7; Job 34,19 og ifølge NT: ApG 10,34; Rom 2,11; Gal 2,6; Ef 6,9; 1 Pet 1,17.

Stoisk indflydelse på kristen teologi?

Hvis dobbelt forudbestemmelse er rigtig, så gør Gud forskel på dem, som er forudbestemt til frelse, og dem, som er forudbestemt til fortabelse. Det kan skyldes den determinisme, som lå indbygget i den stoiske filosofi, som Calvins tænkning altid er under mistanke for at have indoptaget. Stoisk filosofi var model filosofi og pensum på universiteterne i Vesteuropa i begyndelsen af 1500-tallet, da Calvin og reformatorerne studerede. Den var kommet frem, da muslimerne indtog det gamle kristne

⁶ http://denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Religion_og_mystik/Ordenssamfund/Gottschalk

hovedsæde Konstantinopel. Der gik en flygtningestrøm fra øst mod vest, og med sig havde de gamle klassiske bøger fra den græske filosofi. Det vakte vesterlændingen interesse.⁷

Calvin var meget interesseret i stoicismen. Den unge Calvin skrev en bog om Senecas skrift *De Clementia*. Det bliver man ikke stoiker af. Hvor stoikerne betragter både gud og mennesket som dele inden for naturens orden, så betragter Calvin Gud som Skaberen uden for skaberværket.⁸ Men mistanken om, at Calvin er stoiker, er forståelig ifølge Arjen Terlouw. Calvin afviste selv, at han var determinist som stoikerne. Mistanken blev imidlertid hængende på grund af Calvins ytringer i hans hovedværk *Institutio*. Calvin var ikke stoiker. Han var kristen teist. Men han afviste udtrykkeligt de klassiske kristne distinktioner om, hvordan Gud forholder sig til det onde i verden, og han udtrykte, at de onde mennesker og djævelen i deres ondskab ikke kun har Guds tilladelse, men også handler under fuld guddommelig kontrol og endda under tvang fra Gud.⁹ Calvin var påvirket af stoikerne.

Paul Helm mener, at det er sammenfaldende for stoikerne og Calvin, at der er primære og sekundære årsager til, at hændelser sker. Mennesket oplever, at fremtiden er åben, når det ser på de sekundære årsager, men fremtiden er fastlagt, hvis man ser på de primære årsager. Derfor ser man ikke umiddelbart determinismen. Calvin var ikke tilhænger af en immanent fatalisme som stoikerne, fordi Guds vilje er en transcendent årsag. Det, som Gud har besluttet, kan ifølge Calvin godt være i modstrid med den immanente kausale nødvendighed, der ligger i både primære og sekundære årsager i verden. Mennesker oplever det ikke, som om det er styret af Gud. Men ifølge Calvin, så sker det, som Gud allerede har besluttet skal ske. Paul Helm mener, at Calvin i dette spørgsmål løb ind i et filosofisk problem, som han ikke var i stand til at give en tilfredsstillende løsning på.¹⁰

Hvor stoikerne mener, at frihed er at tilpasse sig naturens orden, så mener Calvin, at frihed er at følge Guds vilje. Stoikerne anbefaler apati, mens Calvin anbefaler tålmodighed. Den kristne har ansvar, men ifølge Calvin ved den kristne også, at sygdom, krig, fattigdom og død er styret af Guds vilje.¹¹ Heri ligger et problem i Calvins tænkning vedrørende misforholdet mellem Guds styrelse og menneskets frihed.¹² Det løser ikke problemet, at Calvin ontologisk taler om Guds råd og vilje og epistemologisk henviser til åbenbaringen i Kristus. Hvis mennesket har en aktiv rolle, er det et problem for synet på Guds suverænitæt. Hvis menneskets blot har en passiv rolle, så er det et problem for synet på mennesket.¹³ Stoikerne troede, at alt i universet er styret og reguleret af guds forsyn, selvom gud er en del af verden. Calvin afviste, at skæbne og prædestination er det samme. Skæbnen er bundet af nødvendigheden. Prædestinationen er bundet af Guds frie råd udledt af Guds åbenbaring i Kristus.¹⁴ Charles Partee mener på den baggrund, at Calvins lære om Guds forsyn er grundlæggende

⁷ Alister E. McGrath, *Historical Theology* (Oxford: Blackwell Publishing 1998), 108-112.

⁸ Charles Partee, *Calvin and classical Philosophy*, (Leiden: Brill 1977), 47.

⁹ Arjen Terlow, Vrije Universiteit Amsterdam, "God or Fate: Is Calvin among the Stoics?", <https://qualitative theology.wordpress.com/2013/11/26/god-or-fate-is-calvin-among-the-stoics/> (læst 5. juni 2019).

¹⁰ Paul Helm, King's College, London, 1993-2000, "Calvin and the Stoics", <http://paulhelmsdeep.blogspot.com/2009/07/calvin-and-stoics.html> (læst 5. juni 2019).

¹¹ Charles Partee, *Calvin and classical Philosophy*, 68.

¹² Partee, *Calvin and classical Philosophy*, 74.

¹³ Partee, *Calvin and classical Philosophy*, 87.

¹⁴ Partee, *Calvin and classical Philosophy*, 121.

stoisk.¹⁵ I virkeligheden er det en skærpelse af det stoiske syn, fordi Guds vilje bliver en nødvendighed af højere orden.

Calvin har et tredelt syn på Guds forsyn. 1) Guds universelle forsyn er at skabe, opretholde og styre verden gennem naturens orden. 2) Guds partikulære forsyn er at hjælpe sine tjenere i verden og at straffe det onde. Det svarer til Guds almindelige nåde. 3) Guds specielle forsyn er at skabe nye hjerter i tro og at lede ved Helligånden. Det er den frelsende nåde. Calvin er overbevist om, at bag alt dette er Guds vilje og grunden bag alle grunde i verden.¹⁶

Dette har betydning for Calvins syn på udvælgelse til frelse. Calvin sonder mellem en generel udvælgelse til at være en del af Guds pagtsfolk og den specielle udvælgelse til frelse. Det er en rigtig iagttagelse ud fra det bibelstof, der er trukket frem i det foregående. Men det kritiske punkt hos Calvin er ifølge Charles Partee, at det er uklart hos Calvin, om forsynet er en del af prædestinationen eller, om prædestinationen er en del af forsynet eller, om forsynet og prædestinationen er to selvstændige størrelser.¹⁷

Hos Calvin er det en uløselig selvmodsigelse. Set fra Guds synsvinkel (supralapsarisk) er alt, hvad der foregår i verden af synd, ondskab, sygdom, krig, fattigdom, lidelse og død bestemt og styret af Gud, for ellers rokker man ved Guds suverænitæt. Set fra menneskets synsvinkel (infralapsarisk), er al synd og ondskab noget Gud lader ske, for at Gud kan dømme mennesket.¹⁸ Årsagen til og ansvaret for, at mennesket lever i synd og ondskab og kommer under dom, ligger ikke hos mennesket, men i Guds frie råd fra evighed. Konsekvensen er, at Gud vil det onde for nogle mennesker. Calvin siger, at Gud erklærer, at alle mennesker skal angre, og han retter formaninger om det til alle, men det er kun virkningsfuldt, så langt Helligånden genføder.¹⁹ De bibelvers, som angiver Guds universelle frelsesvilje, bliver hos Calvin sat sammen med den rigtige sandhed, at kun Gud kan genføde ved Ånden. I sin redegørelse for udvælgelsen skriver Calvin, at udvælgelsen ikke beror på vores tro. Det er ej heller udenom Ordet. Der åbner sig en skæbnesvanger afgrund under dem, som tror sig udvalgt i Guds råd udenom Ordet.²⁰ Udvælgelsen er i Kristus, ikke ved vores anstrengelser jf. Efes 1:4. Men kristne oplever indimellem, at andre kristne falder fra troen. Til det siger Calvin, at de, som for vores øjne falder fra, aldrig har været Guds udvalgte. Calvin anfører ordet fra 1 Joh 2:19: "Fra os er de udgået, men de var ikke af vore; for hvis de havde været af vore, ville de være blevet hos os; men det er sket, for at det skulle blive klart, at ingen af dem er af vore".²¹ Judas Iskariot hørte dybest set ikke til de får, som hyrden havde udvalgt.

Her på dette punkt kommer uenigheden tydeligt frem. Judas Iskariot var udvalgt til en opgave på Jesu tid. Han var omfattet af Guds universelle frelsesvilje. Judas Iskariot fik meget betroet. Men han vendte

¹⁵ Partee, *Calvin and classical Philosophy*, 123.

¹⁶ Partee, *Calvin and classical Philosophy*, 126-128.

¹⁷ Partee, *Calvin and classical Philosophy*, 134.

¹⁸ Partee, *Calvin and classical Philosophy*, 144.

¹⁹ Jean Calvin, *Institutes of The Christian Religion*, Vol. 1 (Grand Rapids: Eerdmanns 1981), 527.

²⁰ Jean Calvin, *Institutes of The Christian Religion*, Vol. 2 (Grand Rapids: Eerdmanns 1981), 243.

²¹ Calvin, *Institutes*, Vol. 2, 246-247.

Jesus ryggen. Hvis calvinisterne har ret, så har Gud ikke en almen frelsesvilje, så stod der ikke noget på spil, og eksemplet Judas Iskariot er blot en udstilling af menneskelig dårskab.

Calvin gennemgår en række bibelsteder, hvor Gud siger, at han ønsker ingen synders død (Ezek 18:23), at han vil, at mennesker skal omvendes (2 Pet 3:9), og at han vil, at alle skal frelses (1 Tim 2:4). Calvin afviser, at mennesker kan omvende sig. Det er kun Gud, der kan omvende mennesker (jf. Jer 31:18). Derfor underordner Calvin disse skriftord under hans påstand, at det er i Guds evige råd, at Gud har adskilt de udvalgte fra de fordømte.²² Det er en dogmatisk påstand, som er styrende for hans tolkning af bibelstederne. Derfor eliminerer Calvin paradokset i bibelteksterne, når han udlægger Guds omtale af sit forhold til Israels folk: Han rakte hænder ud til dem, men de var oprørske (Esaj 65:2) og Jesu omtale af Jerusalems indbyggere: Han ville samle dem, men de ville ikke (Matt 23:37).²³ Teksterne må bøje sig under Calvins dogmatiske påstand. Hvis calvinisterne havde ret, så ville Jesus faktisk ikke samle Jerusalems børn.

Calvin nævner det bibelske udsagn: Mange er kaldede, men få er udvalgte. Han mener, at der er et universelt kald, som Gud udsender med forkyndelsen af ordet til alle, og det bliver grundlag for strengere dom. Dertil kommer et specielt kald.²⁴ Det er for dem, der fra evighed er udvalgt. Calvin har et problem med livets bog. Han nævner bibelverset, hvor David beder om, at fjenderne skal slettes af livets bog (Sl 69:29).²⁵ Men for Calvin indebærer det ikke, at de udvalgte kan falde fra troen. Det er lidt mærkeligt, fordi livets bog spiller en stor rolle i Johannes Åbenbaring, og det skrift slutter med en advarsel om ikke at reducere budskabet, for at man ikke skal blive frataget sin del i livets træ (Åb 22:19).

Charles Partee præsenterer i en senere fremstilling Calvins teologi uden at diskutere den. Men han fremstiller det problem, som angår dem, som kommer under dom: Mennesket falder, som Guds forsyn har bestemt, men det falder på grund af sin egen fejl.²⁶ Som andre har antydnet, løber Calvin ind i en selvmodsigelse, fordi han som stoikerne sammenblander forsyn og prædestination, til trods for at han driver polemik imod stoikerne. Calvin siger da også, at den menneskelige vilje drives af nødvendigheden og derved trækkes eller ledes ud i det onde.²⁷ Calvin opererer med en tvang til det onde. Calvin har en deterministisk opfattelse, at mennesket ikke kan gøre det onde, uden at Gud på forhånd har villet det.²⁸ Det er derfor ikke uden grund, at Melanchthon antydte, at Calvin var en protestantisk stoiker.²⁹ Selvom Calvin er kristen teist og begrunder sin teologi i Kristusåbenbaringen, så sammenblander han Guds forudviden og Guds prædestination, og derigennem konstruerer han en stoicisme af højere orden.

²² Calvin, *Institutes*, Vol. 2, 254.

²³ Calvin, *Institutes*, Vol. 2, 256-257.

²⁴ Calvin, *Institutes*, Vol. 2, 247.

²⁵ Calvin, *Institutes*, Vol. 2, 249.

²⁶ Charles Partee, *The Theology of John Calvin*, (Louisville: Westminster John Knox Press 210), 241.

²⁷ Partee, *The Theology of John Calvin*, 356.

²⁸ Barbara Pitkin, "The Protestant Zeno: Calvin and the Development of Melanchthon's Anthropology", *Journal of Religion* 2004, 345-378.

²⁹ Pitkin, "The Protestant Zeno", 356, 360, 369.

Det er derfor helt berettiget, at Konkordieformlens fædre tog afstand fra sammenblandingen af forsyn og prædestination. Konkordieformlens formuleringer er begrebsmæssigt klargørende, idet de sonderer mellem Guds forudviden (praescientia) og Guds forudbestemmelse (praedestinatio). De to størrelser må ikke sammenblandes.³⁰ Endvidere afviser Konkordieformlen, at man kan gøre Gud til årsag af det onde.³¹ De afvisninger er rettet imod Calvin og calvinisterne. Men allerede i Den augsburgske Bekendelse siges, at syndens og ondskabens ophav er hos Djævelen og de ugudelige mennesker.³² Så det var ikke nyt, at det blev afvist.

Calvin begår den alvorlige fejl, når han trækker en tankerække fra en immanent kosmologi med ind i en kristen kosmologi, hvor Gud er transcendent i forhold til skaberværket. Calvin bringer sig i modstrid med de mange skriftord, der vidner om Guds universelle frelsesvilje. Det er ikke uden grund, at den efterfølgende reformerte tradition har lært dobbelt forudbestemmelse. Calvins lære fremstår sådan, at Gud vil nogle det godt, og Gud vil andre det ondt.

Det er et problematisk gudsbegreb, hvor Gud er årsag til det onde. Man kan overveje skriftordet: ”Jeg danner lys og skaber mørke, jeg frembringer fred og skaber ulykke, jeg, Herren, frembringer alt dette” (Esaj 45:7). Det udsagn blev sagt i en konkret historisk situation. Deraf kan ikke udledes, at Gud skaber alle ulykker. Tværtimod vidner bibelteksterne om, at Satan og onde mennesker skaber ulykker. Bibelteksterne er fyldt med eksempler på mennesker fra Adam og Eva og fremefter, som selv vælger at skabe ulykker (Faraos, Akans, Sauls, Gehazis, Ananias og Safiras og mange andre), hvorefter Gud svarer med straf i form af dødbringende ulykke.

Hos Calvin mangler det bibelske aspekt, at Gud har skabt mennesket i sit billede, og at mennesket derfor har frihed til at fravælge Gud til sorg for Gud. Det er den dimension, der kommer frem i Jesu ord: ”Jerusalem, Jerusalem! du, som slår profeterne ihjel og stener dem, der er sendt til dig. Hvor ofte ville jeg ikke samle dine børn, som en høne samler sine kyllinger under vingerne, men I ville ikke” (Matt 23:37).

Calvinsk opfattelse er, at hvis et menneske frelses, skyldes det Gud, og hvis et menneske fortabes, skyldes det Gud. Det er ikke noget reelt paradoks, men snarere en indre modsigelse.³³

³⁰ Mæland, *Konkordieboken*, 415.

³¹ Mæland, *Konkordieboken*, 416.

³² Mæland, *Konkordieboken*, 36.

³³ Calvinsk teologi har det svært med paradokser, f.eks. paradokset i den lutherske nadverlære. Den lutherske opfattelse kaldes konsubstantiationslæren indebærer, at nadveren er både brød og Jesu legene på en og samme tid, og vin og Jesu blod på en og samme tid. Det paradoks bliver bortrationaliseret i calvinsk teologi.

Calvin hylkede et filosofisk princip: Det endelige kan ikke rumme det uendelige (finitum non capax infiniti). Det princip problematiserer inkarnationens og kristologiens paradoks, at Jesus Kristus er helt og fuldt Gud og menneske på en og samme tid. Hvordan kunne den uendelige og evige Gud tage bolig i en menneskekrop og dermed blive begrænset til endelig og timelig eksistens fra jomfruundfangelsen til opstandelsen, hvis Calvins filosofiske princip var sandt. Den diskussion om ”extra calvinisticum” og ”communicatio idiomatum”, som det affødte, skal ikke føres her.

Men Calvins kærlighed til filosofien førte ham ind i uløselige teologiske problemer og væk fra bibelske sandheder.

De lutherske lærefædres opfattelse var, at hvis et menneske bliver frelst, skyldes det Guds nåde, hvis et menneske går fortabt, skyldes det menneskets egen synd og vantro. Det er til gengæld et reelt paradoks, som stemmer med bibelteksterne.

Det element af stoisk determinisme, som blev integreret i kristendomsopfattelsen, gør troslivet fattigt. Efter calvinsk opfattelse sker det, der sker, fordi Gud vil, at det sker uanset, hvor ondt det er. Det får mange til at hvile i en skæbnetro ved at sige, at det går, som det skal. Det fører let til apati. I modsætning til det, må det troende kristne menneske virkelig af hjertet bede om og i livet kæmpe for, at sådan som Guds gode vilje sker i himmelen, sådan må den også komme til at ske på jorden (Matt 6:10).

De lutherske lærefædres syn på frelsens rækkevidde

De lutherske reformatorer distancerede sig fra stoikernes determinisme. De forklarer i Konkordieformlen, at Luther i skriftet *Om den trælbandne vilje* har ret i, at mennesket ikke kan bidrage til sin egen frelse. Det er alene Guds Ånds indgreb med Guds Ord som middel, der kan genføde og forny et menneske. Dermed trak de fronten op imod den katolske frelseslære. Men Konkordieformlen afviser også den calvinske opfattelse, idet den udtrykkeligt afviser den stoiske determinisme, at alt det, som sker, sker med nødvendighed.³⁴ Mennesket er "pure passive" i omvendelsen.³⁵ Men efter omvendelsen får den troende en frigjort vilje, en fornyet vilje, som "«har lyst til Guds lov etter det indre menneske», Rom 7(22)".³⁶ Derfor er der en indre kamp i det kristne menneske, fordi Ånden og kødet ligger i strid med hinanden (jf. Gal 5:17).³⁷

Konkordieformlen giver både en kortfattet og en grundigere behandling af spørgsmålet om udvælgelse. I den kortfattede udgave understreges, at Guds forudviden (praescientia) ikke er det samme som Guds forudbestemmelse (praedestinatio). Gud ønsker, at alle skal frelses, og ordet om, at mange er kaldede, men få er udvalgte, kan ikke bruges til at begrænse Guds almene frelsesvilje. Man udtrykker en kategorial udvælgelsestanke. Det er ikke bestemte individer, der på forhånd er udvalgt til frelse på bekostning af andre, men de udvalgte er "de fromme, velbehagelige Guds barn". Det er ikke Gud, der har udvalgt nogen til frafald og fortabelse. Årsagen ligger et andet sted: "Skylden for dette ligger ikke hos Gud eller i hans udvælgelse, men i deres egen ondskab".³⁸

I den lange forklaring understreges Guds absolutte godhed, at det onde ikke kommer fra ham: "Gud skaper og virker ikke det onde og hjælper og beforder det heller ikke, men det er djævelens og menneskenes onde, forventede vilje", der er årsag.³⁹ Dette er i overensstemmelse med Den augsburgske Bekendelse artikel 19. At Gud straffer al onskab er en del af Guds hellige væsen, men årsagen til, at han må straffe ligger ikke hos ham. Konkordieformlen siger: "For likesom Gud ikke er

³⁴ Mæland, *Konkordieboken*, 450-451.

³⁵ Mæland, *Konkordieboken*, 453.

³⁶ Mæland, *Konkordieboken*, 449.

³⁷ Mæland, *Konkordieboken*, 452.

³⁸ Epitomé Artikel XI (Mæland, *Konkordieboken*, 415-417).

³⁹ Solida Declaratio Artikel XI (Mæland, *Konkordieboken*, 524-538).

årsak til synden, så er han heller ikke årsak til straffen og fordømmelsen".⁴⁰ Dette er sagt ind i diskussionen med Calvin og Calvins elev Beza. Calvin lærte dobbelt forudbestemmelse, og Beza mente, at forudbestemmelsen til frelse og til fortabelse var sket før syndefaldet. Den forklaring gør Gud til årsak for syndefaldet og for menneskers fald og fordømmelse. Derfor afgrænser Konkordieformlen sig imod den position ved at angive årsagen til de vantro fordømmelse: "Men at de er gjort ferdige til fordømmelse, det er det djævelen og menneskene selv som er skyldige i, og ikke Gud".⁴¹

Det er ikke de lette spørgsmål, som blev diskuteret efter reformationen. Det var netop udvælgelseslæren, som adskilte lutheranere og calvinister i det første århundrede efter reformationen.⁴² Det er et afgørende spørgsmål, der har betydning for forsoningslæren. Gud kan i sit hellige væsen ikke undgå at straffe synden. Efter luthersk opfattelse lod Gud al synd ligge på Jesus, da han døde, og dermed blev forsoningen udført af Jesus for alle. Forkyndelsen af evangeliet må derfor ud til alle, så Ordet kan skabe tro. Efter calvinsk opfattelse døde Jesus kun for dem, som er udvalgt til frelse, ikke for dem, som er udvalgt til fortabelse. Det er forskelsbehandling.

Hvis årsagen til det onde, som de vantro mennesker gør, ligger hos Gud, fordi Gud har forudbestemt dem til synd, vantro og fortabelse, så er det et alvorligt problem for gudsbegrebet. Da Gud efter sit hellige væsen skal straffe ondskab, skal han straffe sig selv. Det er en urimelig selvmodsigelse.

Gud behandler mennesker forskelligt angående lykke og lidelse. Gud har også givet forskellige evner og forskelligt antal talenter (Matt 25:14-30). Men menneskets lykke og velfærd afspejler ikke dets godhed. Menneskets ulykke og lidelse afspejler ikke dets ondskab. I Guds dom driver Gud ingen forskelsbehandling. Evangeliet er for alle. Kaldet til tro og omvendelse har ingen forbehold. Evangeliet er for fattig og for rig, og derfor kan forskelsbehandling fra Guds side afvises, når det gælder frelsen.⁴³

Guds forsyn er ikke det samme som forudbestemmelse

Gud kan forudse, hvad der sker i fremtiden, og han har forudbestemt de store frelseshistoriske begivenheder, Kristi første og andet komme til verden. Derfor har han bundet sig til at opfylde løfter og profetier i Bibelen. De store frelseshistoriske hændelser er fastlagt efter Guds forudbestemmelse (jf ApG 2:23), men de konkrete detaljer er et stykke på vej i vore hænder, når det gælder det enkelte menneskes liv. Meget afhænger af de valg, der træffes. At Gud kan se ind i fremtiden, indebærer ikke, at Gud har forudbestemt, hvem der bliver frelst, og hvem der fortabes. Forudviden er ikke det samme som forudbestemmelse. Det er den deterministiske fejlslutning, som de lutherske fædre afviste i Konkordieformlen.

⁴⁰ Mæland, *Konkordieboken*, 535.

⁴¹ Mæland, *Konkordieboken*, 535.

⁴² Alister E. McGrath, *Historical Theology* (Oxford: Blackwell Publishing 1998), 170.

⁴³ Tore Wigen, "Bedriver Gud forskelsbehandling?", *IXTYC* nr 1, 1996, 1-8.

Allerede i Jesu samtid var der forudsigelser, der blev opfyldt. Der siges om disciplene og Judas Iskariot, at ”ingen af dem gik fortabt, undtagen fortabelsens søn, for at Skriften skulle gå i opfyldelse” (Joh 17,12). Betyder det, at Gud havde forudbestemt Judas til fald og fortabelse? Judas var udvalgt til tjeneste. Gud havde forudset, at Judas ville svigte (Joh 13,18), og derfor citeres en forudsigelse fra GT (Salme 41,10). Det siges, at det var forudsagt, at det ville gå sådan med Judas (ApG 1:16), men det var ikke nødvendigvis forudbestemt. Der er flere ord, som peger i retning af, at Gud ønskede, at alle disciple skulle nå målet (Joh 6,39; 10,28; 18,9). Det betyder, at Guds nåde ikke er uimodståelig, men at vi kan afvise den. Judas var på afveje og vogtede på disciplenes penge i løbet af de 3 år (Joh 12:4-6). I det forløb forkastede Judas Jesus i sit hjerte. Da det endeligt gjaldt, skete det, at Satan før i Judas (Luk 22:3). Også det havde Jesus forudset/forudsagt, at en af disciplene skulle blive en lille djævel (Joh 6:70-71). For 30 sølvpenge ofrede han Jesus (Matt 26:14-15). Det var ikke Guds gode vilje, at Judas gjorde det. Man kan ikke gøre Gud til årsag bag alt det onde i den nuværende verden og til menneskers evige fortabelse. Når formuleringen om Judas lyder: ”for at Skriften skulle gå i opfyldelse” (Joh 17,12), er det ikke et bevis på en årsagssammenhæng, men viser snarere, at evangelisten forstod profetiens forudsigelser. Personen Judas Iskariot blev den typologiske opfyldelse af profetien.

Der er en række andre bibelske eksempler, hvor vi i teksterne kan læse, at Gud forudså, hvad der skete, men hvor Gud ikke havde forudbestemt de umoralske handlinger.

Gud havde lagt forudberedte gerninger klar for Abraham, så han i tro kunne følge disse. Men Abraham gjorde ikke det, Gud ville. To gange overlod han sin kone til andre mænd (1 Mos 12:10-20 og 1 Mos 20:1-18), og i stedet for at vente og tro på Guds løfte om, at Gud ville skænke Sara og ham et barn, gik Abraham til sin trælkvinde Hagar og fik sønnen Ismael. Alt dette var imod Guds vilje. Det blev til skade for ham selv og for de efterfølgende generationer. Ismaels efterkommere blev Israels bitre fjender. Gud sender ikke fristelser, men derimod prøvelser, for at vores tro kan blive rensset. Abraham svigtede i nogle af disse prøvelser. I den endelige prøvelse ved ofringen af Isak viste Abrahams tro sig endelig at være blevet stærk.

Gud forudså, at Rebekka ville få tvillinger, og at den yngste Jakob, skulle videreføre den frelseshistoriske linje i stedet for den førstefødte Esau (1 Mos 25:19-34). Men det var ikke Guds forudbestemmelse, at Jakob skulle svindle sig til den (se også 1 Mos 27:29, Mal 1:2 og Rom 9:12).

Gud forudså, at Farao ville sige nej til at lade Israels folk rejse ud i ørkenen, og for hver gang Farao blev ramt af en plage i Ægypten, gjorde han sig hård. Efter at have gjort sig hård ni gange, kom den tiende gang, hvor Gud drog konsekvensen og selv forhærdede Farao for at ramme ham med straffedommen over de foregående ni forhærdelser.

I andre bibelske eksempler modstår personer de advarsler, som Guds profeter fremsatte. Hvis Gud ønskede disse menneskers fald og fortabelse, hvorfor blev de så advaret?

Kong Saul var egenrådlig og hovmodig i sin ulydighed mod de anvisninger fra Gud, som blev meddelt gennem profeten Samuel. Med sin skråsikre og bedrevidende stil besværede han en ed. Derved forledte han sine soldater til synd, så de spiste blodmad. Og hans besværgelser førte enten til, at Jonatan skulle dø, eller at Sauls egen troværdighed overfor folket led ubodelig skade. Konsekvensen blev, at folket mistede tilliden til ham, og at Gud trak sig fra Saul ved ikke at svare, når han kaldte (1 Sam 14:24-46). Mange ting løb af sporet for Saul, bl.a. kaldte han sin egen søn Jonatan for en horeunge (1 Sam 20:39). Sauls voldsomhed var uhæmmet. 85 præster og dertil kvinder og børn blev i et blodbad offer for Sauls paranoide vanvid (1 Sam 22:16-19). Gud måtte prisgive Saul, og derfor sendte Gud en ond ånd over ham (1 Sam 15:1-26, 1 Sam 16:14-23). Det var den naturlige konsekvens af, at han forkastede Guds Ånds vejledning gennem profeten.

Det var næppe forudberedte gerninger, som Gud havde lagt til rette, da David opdigtede nødløgne hos Akitofel og spillede psykotisk hos Akish, kongen i Gat (1 Sam 21:1-16). Det var ikke gerninger, som Gud forud havde lagt til rette, da David bedrev utugt med Batseba, og gennem løgnagtig manipulation og magtmisbrug fik hendes ægteemand Urias dræbt (1 Sam 11:1-26). Teksten siger udtrykkeligt: ”Men det, David havde gjort, var ondt i Herrens øjne”. Gud greb ind, og som straf blev barnet sygt og døde (2 Sam 12:15-23).

Kong Akab og dronning Jezabel er de værste eksempler i Israels historie. Fra første dag levede de i bevidst modstrid med Guds vilje (1 Kong 16:30-33). Gud sendte profeten Elias, og det blev til et langvarigt opgør. Akab blev også prisgivet af Gud, så dæmoniske kræfter, ”en løgneånd” vildledte ham, så han led en vanærende død (1 Kong 22:18-40, 2 Krøn 18:18-34). Akab ville ikke tage ansvar og skyld på sig, men lagde skylden på Guds profet Elias (1 Kong 18:17). Det er at stå Guds Ånd imod.

Esau, Farao, Saul, Akab og Judas var ikke forudbestemte til fald og frafald, men er eksempler på vantroens konsekvenser til skræk og advarsel.

I Jobs tilfælde iscenesatte Satan det onde, der ramte Job. Gud lod det ske, men Gud satte begrænsninger for det onde. Når Job siger, at ”Herren gav og Herren tog” viser det, at han ikke havde tilgang til den forklaring, der senere er skrevet ned i kapitel 1 og 2 i Jobs bog, hvor det forklares, at det er Satan, der foranstalter og udfører det onde. Det afgørende er nemlig, at initiativet til det onde kommer fra Satan. Gud lader det ske, og derigennem sættes Jobs tro på prøve. Den blev styrket og lutret.

I de frelseshistoriske begivenheder ved Jesu lidelse, død og opstandelse havde Gud gennem profeter forudsagt en række hændelser. Det blev opfyldt, hvad der var forudsagt i skrifterne (Matt 26:54, 26:56). I GTs og NTs profetier har Gud bundet sig til, at bestemte hændelser kommer til at finde sted ved Jesu Kristi andet komme.

I tilfældet Judas Iskariot havde Jesus gjort alt for at inkludere ham i discipelskabet, men det gik alligevel ikke. Problemstillingen er den samme i mange af de andre tilfælde; Kain/Abel,

Ismael/Isak og Esau/Jakob (Hebr 11:4). Nogle handlede i tro, andre gjorde ikke. Og dem, der ikke handlede i tro, havde selv ansvaret for deres vantro.

Ingen kan give Gud skylden for at falde i fristelse. Paulus forklarer: ”De fristelser, der har mødt jer, er kun menneskelige. Og Gud er trofast; han vil ikke tillade, at I fristes over evne, men vil sammen med fristelsen også skabe udvej, så I ikke bukker under” (1 Kor 10:13). Når troens mennesker udsættes for fristelse, har Gud i sin kærlige ledelse en udvej. For den, som er i Kristus Jesus, lægger Gud gerninger og veje til rette (Efes 2:10).

Det er imidlertid ikke alle, der følger de gerninger, Gud har lagt til rette. Nogle vælger de forudberedte gerninger helt fra, mens andre mener at følge dem, men handler egenrådigt. I Israels historie havde Gud givet utallige bud i Moseloven, så en utallig række gode gerninger var lagt til rette, men hvordan gik det Israels folk? I NT ser vi det samme mønster, at nogle valgte frafaldets vej.

Gud handler ikke af tvang i troens sager. Gud trækker os ikke afsted som en forbryder, der slæbes til fængslet mod sin vilje. Gud handler med os i kærlighedens kaldelse for at vi skal leve i tro, håb og kærlighed. Kærlighed og tvang er modsatte størrelser, og kærligheden rummer et element af frihed. Der er altid frihed i en relation. Derfor er der altid en risiko for, at relationen kan gå i stykker. Kærlighed er noget gensidigt; kærlighed og genkærlighed.

I evigheden før skabelsen skete det, at Faderen fødte Sønnen fra evighed. I tiden i skabelsen blev Sønnen menneske. Men i evigheden var Faderen, Sønnen og Ånden helt frie og ikke underlagt nogen eller noget. De besluttede i fællesskab at skabe, og da de forudså faldet, besluttede de også at frelse jf. Efes 1:5. Men de var frie. De kunne have valgt noget andet.

I evangelierne siges, at Jesus er lydig mod Faderen, men han handler ikke under tvang (Joh 10,11 og 15,13). Jesus ofrer sig frivilligt af kærlighed. ”Derfor elsker Faderen mig, fordi jeg sætter mit liv til for at få det tilbage. Ingen tager det fra mig, men jeg sætter det til af mig selv. Jeg har magt til at sætte det til, og jeg har magt til at få det tilbage. Og det har min fader påbudt mig at gøre” (Joh 10:17-18).

Når Gud kommer os nær, sættes vi på prøve, om vi i tro og genkærlighed vil svare på Guds kaldelse. Hvis troen får indpas i vores liv, fyldes vi af Guds kærlighed. ”Thi Kristi kærlighed tvinger os, fordi vi har sluttet, at når én er død for alle, er de alle døde. Og han døde for alle, for at de, der lever, ikke længere skal leve for sig selv, men for ham, der døde og opstod for dem” (2 Kor 5:14-15).

Er Gud bundet? Nej, Gud er suveræn fri til at gøre, hvad han vil, men har bundet sig selv til sine ord og sine profetier om Kristi første og andet komme. I den forstand er Gud bundet af sin beslutning om frelsesplanens overordnede gennemførelse. De store frelseshistoriske begivenheder ligger fast i den treenige Guds interne rådslutning med sig selv. I GTs profetier har Gud bundet sig til begivenhederne ved Kristi første komme.

Universel forsoning eller begrænset forsoning?

Det er fremgået, at der er stor forskel på tolkningen af bibelteksterne, om man som calvinisterne tolker teksterne ud fra den forudsætning, at Gud fra evighed har forudbestemt nogle individer til fortabelse og andre til frelse, eller om man som lutheranere ser Guds almene frelsesvilje som udgangspunkt, og at det så er en smerte og sorg, hver gang et menneske vender Gud ryggen. Vi vil nu gå videre og se betydningen af rækkevidden for Jesu død.

Jesus døde på korset for at frelse mennesker. Men døde han for alle menneskers skyld? Eller døde han kun for de udvalgte skyld; dem, som Gud fra evighed har forudbestemt til frelse? I den internationale verden har man kaldt dette begreb ”Limited Atonement”. Begrebet kommer fra den reformerte kirkes grundlægger Jean Calvin, hvis forudbestemmelseslære har været styrende for bibeltolkningen.

Centralt i den reformerte position er, at der er en forening mellem Kristus og de troende. Steve Jeffrey, Mike Ovey og Andrew Sach skriver, at der ikke sker nogen overførsel af skyld mellem ikke-relaterede personer. Der overføres kun skyld til Kristus fra de personer, der er relateret til ham.⁴⁴ Det betyder, at Jesus kun bar de synder, der hidrører de personer, der var forudbestemt til frelse. De tre forfattere behandler spørgsmålet i deres bog om forsoningen. De taler om ”limited atonement” og ”particular redemption”, begrænset forsoning og målrettet forløsning. Opfattelsen er, at Jesus døde for at sone synden for de mennesker, som Gud havde udvalgt til frelse. De ved godt, at nogle bibelvers siger, at Jesus døde for alle, og de nævner et konkret eksempel: ”Han, som ikke sparede sin egen søn, men gav ham hen for os alle, vil han ikke med ham skænke os alt?” (Rom 8:32). Jeffrey, Ovey og Sach gør opmærksom på, at sammenhængen i sidste del af kapitel 8 er skrevet til overbeviste kristne. De mener, at i det tilfælde er det de udvalgte troende, der er modtagerne.⁴⁵

Jeffrey, Ovey og Sach trækker et andet skriftord frem; ”Thi Kristi kærlighed tvinger os, fordi vi har sluttet, at når én er død for alle, er de alle døde” (2 Kor 5:14). Det skriftord sætter de sammen med tekstafsnittet i Rom 6:1-14, hvor det bl.a. siges, at alle dem, som er døde med Kristus, også er opstået med Kristus. De tre forfattere mener, at det må betyde, at der her kun tales om, at Kristus døde og opstod for de troende, for ellers vil det føre til universel frelse.⁴⁶ Der er imidlertid flere fejlslutninger i det ræsonnement. For det første kommer alle mennesker til at opstå ved Kristi genkomst, nogle opstår til frelse og andre opstår til dom (Joh 5:25). For det andet er det i modstrid med begge tekster – når de læses i deres sammenhæng – at, frelsen er sikker for de troende. Teksten i Korintherbrevet viser, at forsoningen i år 33 e.Kr. er noget andet end det individuelle menneskes forening med Gud, som sker langt senere, mens mennesket lever. Understregningen af, at Jesus er død for alle, fører til opfordringen til de konkrete modtagere: ”Lad jer forlige med Gud!” (2 Kor 5:20). Teksterne i Romerbrevet viser, at de troende skal kæmpe helliggørelsens kamp imod synden, selvom de skal regne sig som døde fra synden (Rom 6:11). Derfor skal de ikke lade synden herske (Rom 6:12)! Det er let at være enig i det tolkningsprincip som Jeffrey, Ovey og Sach formelt tilslutter sig, at isolerede

⁴⁴ Steve Jeffery, Mike Ovey, Andrew Sach, *Pierced for our transgression* (Nottingham: Inter Varsity-Press 2017), 146.

⁴⁵ Jeffery, Ovey, Sach, *Pierced for our transgression*, 272.

⁴⁶ Jeffery, Ovey, Sach, *Pierced for our transgression*, 272-273.

udsagn skal forstås ud fra deres sammenhæng. De følger det imidlertid ikke selv. Mange skriftsteder i Bibelen afviser, at alle bliver frelst. Derfor kan man ikke drage slutningen, at forsoningen er begrænset til de udvalgte – af frygt for at lære alles frelse.

Det, som imidlertid er hovedargumentet for Jeffrey, Ovey og Sach, er, at de og andre ikke mener, at Gud kan straffe synden to gange; først straffen af Jesus på korset og derefter straffen af de vantro i fortabelsen.⁴⁷ De mener, at Gud straffer synden én gang, da Jesus tog synden på sig på korset for de udvalgte, og at Gud straffer synden én gang, når de vantro selv må bære straffen i fortabelsen.

På dette punkt er Jeffrey, Ovey og Sach styret af en matematisk logik, som strider imod vidnesbyrdet fra bibelteksterne. For det første er der forskellige definitioner af synd. De definitioner komplementerer hinanden. Synd er lovbrud (1 Joh 3:4), og det fører til fordømmelse, hvis ikke det gøres op (Matt 7:23). En anden definition er, at synd er vantro, ikke at tro på Jesus (Joh 16:9). Når et menneske lever i synd, og Gud ved Helligånden vil give syndernes forladelse og troen som gave, og personen afviser det, så har det menneske fortjent dobbelt straf. En række skriftsteder taler om, at Gud giver ”dobbelt igen for deres skyld og synd” (Jer 16:18), og at nogen er ”dobbelt så fortjent til Helvede” som andre (Matt 23:15). Der er flere former for straf, der er både straf her i tiden og straf i evigheden. Det ser vi i de eksempler, der er nævnt tidligere, nemlig Farao, Saul, Akan, Ananias og Safira m.fl.

For det andet tales tydeligt om, at der er graduering i Guds dom. At de, som har fået meget betroet, skal der forventes mere. Gradueringen kommer frem i en række ord af Jesus: ”Sandelig siger jeg jer: Det skal gå Sodomas og Gomorras land tåleligere på dommens dag end den by” (Matt 10:15) og ”Derfor siger jeg jer: Det skal gå Tyrus og Sidon tåleligere på dommens dag end jer” (Matt 11:22). Der er skriftord, der viser, at Gud både straffer lovbrud og det at være vantro og at forkaste Jesus som sin frelser. ”Den, der bryder Moses' lov, skal uden barmhjertighed lide døden på to eller tre vidners udsagn; hvor meget hårdere straf mener I da ikke, at et menneske fortjener, når det træder Guds søn under fod og vanhelliger pagtens blod, hvormed det selv er helliget, og håner nådens ånd? (Hebr 10:28-29).

Det afgørende argument, som Jeffrey, Ovey og Sach anfører for at holde på målrettet forsoning, er ikke bæredygtigt. Der er andre calvinister, der afviser målrettet forsoning til fordel for universel forsoning. Det er firepunktscalvinisterne. Millard J. Erickson er en af disse, der går ind for en modificeret calvinisme. Erickson mener ikke, at forsoningen er begrænset af Gud, men gælder alle.⁴⁸ De skriftord, som han anvender som grundlag for sit syn på forsoning for alle, er Joh 3:16, Joh 1:29, 2 Kor 5:14-15 og ikke mindst 1 Joh 2:1-2: ”Jesus Kristus, den retfærdige; han er et sonoffer for vore synder, og ikke blot for vore, men for hele verdens synder” (1 Joh 2:1-2). Hos Erickson fører universel forsoning ikke til universel frelse. Han fastholder, at de troende får evig glæde, og de onde får evig straf.⁴⁹ Det nævnte skriftord rummer dobbeltheden, at det kun er nogle, der bliver frelst, men at frelsen

⁴⁷ Jeffery, Ovey, Sach, *Pierced for our transgression*, 268, 278.

⁴⁸ Millard J. Erickson, *Christian Theology*. 9. print. (Grand Rapids Baker Books 1992), 834-835

⁴⁹ Erickson, *Christian Theology*, 1234-1235.

var tiltænkt alle. Samme dobbelthed findes hos Paulus: ”Derfor slider og strider vi, fordi vi har sat vort håb til den levende Gud, som er alle menneskers frelser, først og fremmest de troendes” (1 Tim 4:10).

Opsummerende må det siges overfor calvinisterne, at ved Kristi første komme til verden forsonede Kristus Gud med verden (Joh 3:16), således at det gav mulighed for individuel forligelse for det enkelte menneske. Det er bemærkelsesværdigt, at Johannes skrev, at Gud elskede verden. Begrebet ”verden” har mange forekomster i Johannesevangeliet. Verden hader Gud og Jesus (Joh 7:7, 15:18). Det er en formørket verden (Joh 9:39, 14:17). Disciplene er ikke af verden, men i verden (Joh 8:23, 15:19, 17:14 og mange flere). Det er denne gudsfjendske verden, som Jesus døde for.

Kristus forsonede hele kosmos, så den endelige forløsning ved hans andet komme kan blive virkeliggjort. Det fremgår af en af de mest indholdsmættede sætninger Paulus skrev: ”For i ham besluttede hele guddomsfylden at tage bolig og ved ham at forsone alt med sig, på jorden som i himlene, ved at stifte fred ved hans blod på korset” (Kol 1:10-20).

Dansk udgivelse for målrettet forsoning

I dansk teologisk litteratur foreligger der en tekst fra 2014, som har ”Limited Atonement” som grundholdning.⁵⁰ Det er dog ikke udtrykket ”begrænset forsoning”, der bruges på dansk, fordi det har uheldige associationer. Begrebet, der bruges i den danske tekst, er ”målrettet forsoning”. Bogen udspringer af De reformerte Baptister, som i Danmark har nogle få menigheder. De har udgivet *Baptistbekendelsen* af 1689 i dansk oversættelse sammen med *Westminster lille katekismus*.⁵¹ Det er fortjenstfuldt, at De reformerte Baptister i Danmark har fremlagt deres grundposition i lettilgængelig udgave.

Bogen repræsenterer et opgør med ”kødelig kristendom”, som er en kristendomsopfattelse, hvor Jesus er frelser, men ikke herre.⁵² Hele Bibelen skal sammentænkes, og forfatteren tilslutter sig det reformatoriske formalprincip sola Scriptura, og de tre materialprincipper solus Christus, sola fide og sola gratia. Dette er kendt stof, som enhver lutheraner kan tilslutte sig. Tillige er der et princip yderligere; soli Deo gloria, Gud alene æren. Det hører med i reformert teologi. Den lille bog rundes af med et afsnit, der argumenterer for, at kirken må reformeres. Det er i overensstemmelse med reformatorerens udsagn om, at kirken altid skal reformeres (ecclesia semper reformanda).

Bogen er struktureret efter de fem punkter i fempunktsalvinisme: 1) Mennesket er totalt fordærvet (s. 55-60), 2) Guds udvælgelse er ubetinget (s. 61-68), 3) Guds forsoningsværk er målrettet (s. 69-78), 4) Guds kald er uovervindeligt (s. 79-86) og 5) De helliges udholdenhed (s. 87-93).

⁵⁰ Mikael J. S. Thomsen, *Gud er suveræn: Hvorfor vi må reformeres*, (Forlaget Tilbage til Bibelen: Ukendt sted 2014).

⁵¹ *Baptistbekendelsen af 1689 med Katekismus* (Forlaget Tilbage til Bibelen: Ukendt sted 2014).

⁵² Thomsen, *Gud er suveræn*, 14.

Spørgsmålet, som er til diskussion her, er: Døde Jesus for alle mennesker, hvorefter frelsen bliver tilegnet gennem individuel retfærdiggørelse af tro? Eller døde Jesus blot for de udvalgte, som Gud i sin forudbestemmelse ville frelse?

Mikael Thomsen begrundet udvælgelsen i et citat af Paulus (Efes 1:4-6, 1:11). Gud har både udvalgt og forudbestemt de konkrete personer til frelse.⁵³ Gud har udvalgt nogle, og dem kom Jesus for at opsøge og frelse (Luk 19:10). Dem satte hyrden livet til for (Joh 10:15), og Thomsen siger, at de, som ikke tror, hører ikke med til Jesu får (Joh 10:26-28),⁵⁴ og forudsætningen er, at Gud fra evighed har udvalgt nogle til frelse, derfor hører de til Jesu får, og derfor tror de. Guds udvælgelse er udgangspunktet, og derefter er der en cirkelslutning: De, som tror, de tror, fordi de er Jesu får, og ligeledes de, som er Jesu får, de tror, fordi de er Jesu får.

Guds folk er ikke identisk med det etniske Israel, for mange af dem forkastede Jesus, men det er mennesker fra alle stammer og tungemål, folk og folkeslag (Åb 5:9), der skal samles til hans folk.⁵⁵ Det er en bestemt gruppe, som Jesus satte livet til for, ikke en potentiel gruppe. De, der ikke hører til den bestemte gruppe, fik følgende besked: ”Men I tror ikke, fordi I ikke hører til mine får”. Deres manglende tro skyldes, at de ikke hørte til gruppen af får. De var ikke målet for forsoningen.⁵⁶

For Thomsen er der ingen sondring mellem Guds forudviden og Guds forudbestemmelse. Det er et velkendt problem i teologien. Det er et synspunkt, som kommer fra stoikerne, og som de lutherske fædre tog afstand fra i *Konkordiebogen*.

Om de udvalgtes frelse skriver Thomsen: ”Beslutningen er altså Guds og ikke vores, og den afhænger ikke af, hvad vi har gjort”.⁵⁷ Årsagen til, at det er sådan, er det totale syndefordærv, som udelukker, at mennesket kan bidrage til frelsen. Når nogen frelses findes forklaringen ifølge Thomsen i Rom 8:29-30. Gud har forud kendt nogle, og dem har han også forud bestemt. Ordet ”at kende” er synonymt med ”at elske”, og på dommens dag skal Jesus sige til de fortabte: ”Jeg har aldrig kendt jer. Bort fra mig, I som begår lovbrud!” (Matt 7:23).

Thomsen er klar over, at nogle har ubehag, når de hører, at nogle er udvalgt til frelse, og at det også indebærer, at andre er udvalgt til fortabelse. Man er utilpas ved, at Gud har udelukket nogle på forhånd. Men det er et forkert fokus ifølge Thomsen. I stedet skal man se med forundring på, at Gud udvælger nogle til frelse.⁵⁸ Thomsen er åbenbart klar over de sjælesørgeriske farer i den calvinske lære. Derfor afgrænser han sig fra ”hyper-calvinismen”, som ifølge Thomsen er helt afvisende overfor tanken om frelsesvished.⁵⁹ Hyper-calvinismen er en slags sekspunktsalvinisme, hvor der er tilføjet

⁵³ Thomsen, *Gud er suveræn*, 62.

⁵⁴ Thomsen, *Gud er suveræn*, 65.

⁵⁵ Thomsen, *Gud er suveræn*, 70-71.

⁵⁶ Thomsen, *Gud er suveræn*, 71-72.

⁵⁷ Thomsen, *Gud er suveræn*, 66.

⁵⁸ Thomsen, *Gud er suveræn*, 67-68.

⁵⁹ ”Gud er suveræn” Interview med Mikael Thomsen 1. oktober 2014/40 i *Udfordringen* jf.

<https://udfordringen.dk/2014/10/gud-er-suveraen/>

et punkt yderligere: 6) Evangeliet om Guds suverænitet.⁶⁰ Men spørgsmålet er, om ikke dette allerede ligger indbygget i 2) og 4) i fempunktsalvinismen; at 2) Guds nådevalg er ubetinget og at 4) nåden er uimodståelig. Ifølge denne tolkning er det ikke sandt, at Gud elsker alle.

Han elsker kun de udvalgte. Hvor er der plads for smerten over dem, der ikke kender Jesus? Thomsen understreger selv, at Gud er suveræn, men ser behov for udvikling af frelsesvished.⁶¹ Der findes også syvpunktsalvinisme. John Piper kalder sig syvpunktsalvinist. Hans sjette og syvende punkt er: 6) Dobbelt forudbestemmelse og 7) Vi lever i den bedst mulige verden, hvor Gud kan styre mod sit formål.⁶² Disse punkter ligger også indbygget i calvinismens 5 punkter, men det viser, at der blandt calvinister er behov for at understrege bestemte forhold.

Imidlertid må disse tanker afvises som trøstesløse, fordi den kærlighed, som Jesus viste ved at gå i døden på korset for "verden" (Joh 3:16), for den syndefulde og gudløse verden, den kærlighed muliggør, at syndefulde og gudløse enkeltpersoner kan finde frelse ved at se Jesu kærlighed. Det har sjælesørgerisk værdi. Efter calvinisternes opfattelse, er det kun de på forhånd udvalgte, der frelses.

Bibelteologisk set kan tanken om målrettet forsoning ses som en reaktion på et udsagn af Paulus: "Altså: Ligesom en enkelts fald blev til fordømmelse for alle mennesker, sådan er en enkelts retfærdige gerning også blevet til retfærdighed og liv for alle mennesker. For ligesom de mange blev syndere ved det ene menneskes ulydighed, sådan skal også de mange blive retfærdige ved én enestes lydighed" (Rom 5:18-19). Isoleret set kan det skriftord pege i retning af, at universel forsoning fører til universel frelse. Men sådanne ord skal læses i sammenhæng, og det vil stride imod andre bibeltekster, der afviser universel frelse.

I kapitlet "Guds forsoningsværk er målrettet" stiller Thomsen spørgsmålet, om Jesus døde på korset "for at sikre muligheden for, at alle menneskers synder kunne sones, eller døde Jesus for faktisk at sone de menneskers synder, som han kom for at frelse?".⁶³ Spørgsmålet er vel, om der på calvinske præmisser eksisterer mulighed. Thomsen bruger ordet "mulighed".

Thomsen taler om "målrettet forsoning". Der er kraft nok i Jesu blod til at frelse alle mennesker, så deri ligger ingen kvalitativ eller kvantitativ begrænsning, men der var et særligt formål bag udgydelsen af Jesu blod. "Målet var ikke at gøre frelsen mulig for alle, men at gøre frelsen sikker for sit folk", skriver Thomsen.⁶⁴ Jesus kom for at frelse sit folk fra deres synder (Matt 1:21).

Det forekommer at være en problematisk måde at formulere sagen på. Det antyder nemlig, at Jesu død ikke var nødvendig, men blot en ekstraordinær sikkerhedsforanstaltning, som måske ikke var

⁶⁰ Jean Leduc, "L'hyper-calvinisme – pilier de la vérité biblique" jf.

<https://levigilant.com/documents/hypercalvinisme.html>

⁶¹ "Gud er suveræn" Interview med Mikael Thomsen 1. oktober 2014/40 i *Udfordringen* jf.

<https://udfordringen.dk/2014/10/gud-er-suveraen/>

⁶² Matt Permann, "What Does Piper Mean When He Says He's a Seven-Point Calvinist?" jf.

<https://www.desiringgod.org/articles/what-does-piper-mean-when-he-says-hes-a-seven-point-calvinist>

⁶³ Thomsen, *Gud er suveræn*, 69.

⁶⁴ Thomsen, *Gud er suveræn*, 70.

strengt nødvendig? Hvis frelsen er sikker for de troende, som reformerte teologer hævder, hvorfor advares der så kraftigt i bibelteksterne imod frafald, imod at synde med vilje, imod at volde Guds Ånd sorg og imod forhærdelse (Hebr 3:12-13, 6:4-6, 10:26 Efes 4:27). Hvorfor blev Guds profeter sendt for at advare (Ezek 3:20) og opmuntre til at søge tilgivelse for synd (Ezek 18:24)?

Thomsen er klar over, at andre kristne henviser til Joh 3:16, at Gud elskede verden og 1 Joh 2:2, hvor der siges, at Jesus var "...et sonoffer for vores synder, og ikke blot for vores, men også for hele verdens synder".⁶⁵ Det er netop ordet fra 1 Joh 2:2, der gør Thomsen noget usikker. Det er der god grund til, fordi begrebet "verden" i Johannesskrifter er den formørkede gudsfjendske verden, som har sin egen fyrste (Joh 12:31 og 14:31).

Men Thomsen ser tre tolkningsmuligheder for sig angående forsoningen:

- 1) Universel forsoning er, at Gud frelser alle uden undtagelse. Denne tolkning afviser Thomsen med henvisning til, at det står fast, at nogle mennesker går fortabt, og fra bibelteksterne nævner han kong Akab og Judas Iskariot. Og på den baggrund afviser han en universel forsoning, der ifølge Thomsen uløseligt hører sammen med universel frelse.

Der ligger en fejlslutning indbygget i det ræsonnement. Som der er redegjort for, fører universel forsoning ikke nødvendigvis til universel frelse.

- 2) En hypotetisk universel forsoning er, at Gud gør frelsen potentielt mulig for alle uden undtagelse. Denne model lægger det endelige initiativ for frelsen over på mennesket. Denne model begrænser forsoningen kvalitativt ifølge Thomsen. Det er, fordi det bliver menneskeværk, at troen repræsenterer "en menneskelig gerning".⁶⁶

Der ligger også en fejlslutning indbygget i dette ræsonnement. Fordi, frelsen ikke er menneskeværk, så lægger Thomsen fortabelsens årsag ind i Gud. Det problematiserer gudsbegrebet. I stedet burde Thomsen fastholde det reelle paradoks, at frelsen skyldes Guds værk i Kristus, og årsagen til menneskers fortabelse er deres egen synd og vantro.

3. En bestemt/måltrettet universel forsoning er, at Gud gør frelsen sikker for sit folk blandt alle slags mennesker uden skelnen.⁶⁷ Denne model lægger det endelige initiativ for frelsen over på Gud. Denne model begrænser forsoningen kvantitativt, men ikke kvalitativt. Frelsen er Guds, men er begrænset til de udvalgte.

Der er inkonsistens i Thomsens begrebsbrug, for en måltrettet forsoning er netop ikke universel.⁶⁸

Da de fleste kristne vil afvise ideen om menneskelige præstationer i frelsen, er der for Thomsen kun en mulighed; det er den måltrettede forsoning. Thomsen mener, at den måltrettede forsoningslære indebærer, at Jesus med sin sonofferdød købte frelsen og troen. Thomsen afviser "et syn på forsoningen, der principielt lægger op til en form for gerningsretfærdighed".⁶⁹ Thomsen bringer et langt katalog over skriftsteder, der angiveligt viser, at Jesus på korset vandt retfærdighed, genfødsel

⁶⁵ Thomsen, *Gud er suveræn*, 72.

⁶⁶ Thomsen, *Gud er suveræn*, 74.

⁶⁷ Thomsen, *Gud er suveræn*, 73.

⁶⁸ Thomsen, *Gud er suveræn*, 71.

⁶⁹ Thomsen, *Gud er suveræn*, 75.

og helliggørelse.⁷⁰ Det giver problemer i treenighedslæren. Jesu død og forsoningen hører under Den anden Person i treenigheden, under den anden trosartikel i Den apostoliske Trosbekendelse. Retfærdiggørelse, genfødsel og helliggørelse hører under Den tredje Person i treenigheden, under den tredje trosartikel i Den apostoliske Trosbekendelse.

Den apostoliske trosbekendelse lærer, at forsoningen hører under Jesu Kristi gerning, den anden trosartikel. Og at troens tilegnelse hører under læren om Den hellige Ånds gerning, den tredje trosartikel. Den frelseslære, som Thomsen fremmer, er problematisk i forhold til klassisk treenighedslære.

Det er ikke sådan, at NT siger, at synden kan sones, når et menneske tror. Derimod er forsoningen en afsluttet hændelse, der skete i påsken år 33. Opstandelsen var beviset på, at forsoningen var fuldført. Soningen blev udført en gang for alle (Hebr 7:27, 9:12, 10:1-10). ”For også Kristus led én gang for menneskers synder, som retfærdig led han for uretfærdiges skyld for at føre jer til Gud. Han blev dræbt i kødet, gjort levende i Ånden” (1 Pet 3:18). På korset råbte Jesus: ”Det er fuldbragt!” (Joh 19:30). Det var en afsluttet hændelse.

I det enkelte menneske skal forsoningen tages imod. Ellers bliver det ikke til frelse. Det er Guds indgreb ved ordet og sakramenterne, der kan virke frelse i det enkelte menneskes liv. Det er alene ved troen på Kristus, at et menneske kan blive frelst af nåden alene og blive retfærdiggjort ved troen alene. Når det er sket for et menneske, så følger en fase med tjeneste, kamp, fristelser, prøvelser og deraf følger en vækst i tro, håb og kærlighed. Her gælder det om at stride troens gode strid, fuldføre løbet og bevare troen (2 Tim 4:10). Det kaldes helliggørelsen, men den kan mislykkes ved skødesløshed og ulydighed, og frafald kan ske. Men ved at en person er lydige mod Gud, hans ord og hans bud, sker en kristen personlighedsudvikling med tro, dyd, erkendelse, selvbeherskelse, udholdenhed, gudsfrygt, brodersind og kærlighed. Det er vejen til at befæste kaldelsen og udvælgelsen, som Peter skriver: ”For når alt dette findes og vokser hos jer, kan I aldrig være uden flid og uden frugt i erkendelsen af vor Herre Jesus Kristus; men den, som ikke har det, er så kortsynet, at han intet kan se, og har glemt, at han er blevet rensset for sine tidligere synder. Derfor, brødre, skal I arbejde med endnu større iver på at befæste jeres kaldelse og udvælgelse; gør I det, vil I aldrig snuble. For så vil døren til vor Herres og frelsers, Jesu Kristi, evige rige stå på vid gab for jer” (2 Pet 1:8-11).

Den opgave, at den afsluttede forsoning skal forkyndes og tilegnes af mennesker af alle folk, stammer og tungemål, blev påbegyndt den første pinsedag, og det er beskrevet, som indholdet i den tredje trosartikel. Den opgave, der blev påbegyndt pinsedag, og som fortsætter til Kristi andet komme, er at anvende den fuldgyltige forsoning, der skete på korset i den første påske.

⁷⁰ Thomsen, *Gud er suveræn*, 76.

Sammenfatning

Den reformerte teologis påstand om dobbelt forudbestemmelse og nådens uimodståelighed strider imod en række skriftord. Gud har en almen frelsesvilje. Så stor er hans kærlighed. Men mennesker vil ikke. De vil hellere leve i lovbrud og vantrø. Gud har indrømmet mennesket frihed til at fravælge fællesskabet med sig. Gud tvinger ikke nogen.

Der er eksempler i historien på, at nogle har draget slutningen, at universel forsoning fører til universel frelse. Men det er i strid med både bibelteksterne og den lutherske lære, fordi frelsen tilegnes individuelt ved retfærdiggørelse af tro.

Når Calvin udvikler sin opfattelse af dobbelt prædestination, henter han en tankestruktur hos stoikernes immanente kosmologi og bruger den i den kristne kosmologi, hvor Gud er transcendent i forhold til skaberværket. Derved opstår et problem, han ikke kan løse.

Calvinsk opfattelse er, at hvis et menneske frelses, så skyldes det Gud, og hvis et menneske fortabes, så skyldes det Gud. Det er ikke noget reelt paradoks, men snarere en indre modsigelse.

De lutherske lærefædres opfattelse er, at hvis et menneske bliver frelst, skyldes det Guds nåde, hvis et menneske går fortabt, skyldes det menneskets egen synd og vantrø. Det er et reelt paradoks.

Reformert opfattelse har en personlig, individuel forudbestemmelseslære, mens luthersk opfattelse har en kategorial udvælgelseslære. Det indebærer, at Jesus døde for al verdens synd, men kun de, som lever i personlig tro på Jesus Kristus, får evig glæde af hans kærlighedsoffer.